



Ο ποιητής Ηλίας Κεφάλας

**** **

Τὰ ἄλλα τῆς Περσεφόνης»

(ἢ ἡ κάθοδος τοῦ συγγραφέα
στὰ πρωτεϊκὰ ἀρχέτυπα τῶν μύθων)



Κάθε φορά που πληροφοροῦμαι τὴν ἔκδοση ἑνὸς καινούριου ἔργου τῆς Ἑλένης Λαδιᾶ, πρὶν ἀκόμα τὸ διαβάσω, ἔρχεται στὸν νοῦ μου ἡ ἔννοια τοῦ ὀρφικοῦ λόγου. Μὲ τὸν ἐπιθετικὸ αὐτὸν προσδιορισμὸ εἶχα χαρακτηρίσει τὴν ἀφηγηματικὴ τεχνικὴ της, ὅταν παρουσίασα κριτικὰ τὴ συλλογὴ διηγημάτων της “Ὀρογραφία” στὸ περιοδικὸ “Διαβάζω”. Καὶ τώρα, πού τὰ “Ἄλση τῆς Περσεφόνης” ἦρθαν στὰ χέρια μου, ἡ ἔννοια τοῦ ὀρφικοῦ λόγου ἐπανῆλθε συνειρμικὰ στὸ μυαλό μου γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ στὴ συνέχεια μὲ τὴν ἐνδελεχὴ ἀνάγνωση.

Τι ἐννοῶ, ὅμως, ὅταν καθορίζω ὡς ὀρφικὸ τὸν τρόπο ἀνάπτυξης τῶν πεζογραφημάτων τῆς Ἑλένης Λαδιᾶ; Ὡς ὀρφικὸ, λοιπόν, ὀρίζω τὸν λόγο πού στηρίζεται στὸ ἐπαναληπτικὸ πεισγύρισμα, στὴ σκοτεινὴ κάθοδο πρὸς τίς ἀπαρχές τῶν μύθων καὶ τῶν ιστορικῶν γεγονότων. Ὀρφικὴ προσέγγιση τοῦ θεματικοῦ πυρήνα ἑνὸς βιβλίου εἶναι ἡ κάτω ἀπὸ τίς Πρωτεϊκὲς ἐπικαλύψεις ἀναζήτησις τοῦ ἀρχετυπικοῦ λόγου, ἐκεῖ ὅπου μακρινὴ καὶ ἀλώβητη παραμένει καὶ περιμένει ἡ ἀλήθεια τῆς κάθε αἰτίας.

Ἀπὸ τὸ σταθερὸ καὶ ὀριακὸ αὐτὸ σημεῖο, τὸ σημεῖο μηδέν, ἀντλεῖται ἡ δύναμη τῶν πεπρωμένων καὶ ξετυλίγεται τὸ νῆμα πρὸς τὸν λαβύρινθο τοῦ μέλλοντος. Στὰ “Ἄλση τῆς Περσεφόνης” συναντᾶμε ἀπὸ τίς πρῶτες σελίδες τὴν ἐπισημάνση τῆς ὀρφικῆς καθόδου. Ἡ μαύρη σπηλιά, πού σημαδεύει τὴν παιδικὴ ἡλικία μὲ τίς τρομώδεις φαντασιώσεις, μᾶς μαγνητίζει μέσα ἀπὸ τὰ ἀνεξερεύνητα βάθη της. Ἡ ἥρωίδα τοῦ βιβλίου, ἡ Δήμητρα, ἀλλάζει τὸ ὄνομά της σὲ Περσεφόνη, ἀντιστρέφοντας ταυτοχρόνως καὶ τὴν ἐσωτερικὴ της ταυτότητα. Ἔτσι, ὅμως, παραπαίει μέσα σ’ ἕνα διπολικὸ σύστημα ἀναφορᾶς, ὅπου τὸ ἰσοδύναμο τοῦ σκοτεινοῦ ἄλλου ἀντικατοπτρίζει καὶ στηρίζει τίς ιδιότητες τοῦ ταυτοῦ, οἱ ὁποῖες, φυσικὰ, δὲν ἀναγνωρίζονται καὶ δὲν ξεχωρίζονται ὅλες τίς φορές μέσα στο ἔγῳ. Τὸ “ἐγῷ” καὶ τὸ “ἄλλο” συμπυκνώνονται μέσα σ’ ἕνα ἐκτοπλασματικὸ “ταυτό” μὲ θολές καὶ ἀξεδιάλυτες μνημες, ἀλλά, κάποιες φορές, ἔχουν τὴ δυνα-τότητα τοῦ διαχωρισμοῦ τους, γιὰ νὰ μπορεῖ τὸ ἕνα νὰ διαβάσει τὸ ἄλλο καὶ νὰ ἀναγνωρίσει τὴν προέλευσή του. Ὅλα αὐτὰ ἀναπτύσσονται μέσα στὸ βιβλίο μὲ μιὰ Πυθιακὴ καὶ δίβουλη γλῶσσα, γιατί τὸ

Ίδιο δίβουλη και διπλή είναι και η ανθρώπινη ζωή, αυτή δηλαδή που φαίνεται εξωτερικά και αυτή που μάς επιφυλάσσει ή ανέλιξη του εσωτέρου εαυτού μας.

Για να επιτύχουμε, όμως, τον μυστικιστικό αυτόν διαχωρισμό, θα πρέπει να γυρίσουμε πίσω στο μαύρο σύνορο, στο μακρινό λίκνο των Ήσιόδειων μουσών, εκεί όπου με θεϊκή μαστοριά έμβολιάζεται η αλήθεια με τό ψέμα. Κυρίως θα πρέπει να ενεργούμε με τέτοιο τρόπο, ώστε να επιβεβαιώνεται η ώριμότητά μας. Να αδιαφορούμε, δηλαδή, για όλα, όταν ο καιρός δέν είναι ο κατάλληλος, για να τα νιώσουμε ολοσχερώς όταν επέλθει η σωστή ώρα. Να έχουμε την υπομονή να αναμένουμε και να έμμένουμε μόνο στα σωματικά σημάδια που προμηνύουν τό μέλλον, γιατί εκεί θα έγκατασταθούν οι άγκυρώσεις της μνήμης, εκεί θα λαξευτούν τά μυστικά σκαλιά για τόν δρόμο της έπιστροφής.

Τά "Άλση της Περσεφόνης" είναι ένα επάλληλο, τετραπλό βιβλίο. Στη σπονδυλωτή ανάπτυξη των τεσσάρων ιστοριών του, οι όποιες στό τέλος συγχωνεύονται και ταυτίζονται σε μία, νιώθουμε την προσπάθεια της συγγραφέως να συναρμολογήσει τό σωματικό και θυμικό της πρόσωπο, να συνθέσει τόν ιστό της ζωής της, ο όποιος, συνυφασμένος στην αρχή με τά συμβατικά γεγονότα της καθημερινότητας, διαρρηγνύεται, στη συνέχεια, σε άπροσδόκητα σημεία από μία σειρά άφανέρωτων έσωτερικών έκρήξεων.

Τά πρόσωπα που παρελούν στίς τέσσερις ιστορίες συνθέτουν παρα-πληρωματικά την ένιαία πρισματική φυσιογνωμία της κεντρικής ήρωϊδας, καθώς τή φωτίζουν από κάθε πλευρά. "Όλα μιλούν με τόν ειδικό τρόπο που χρειάζεται στη δεδομένη στιγμή, όχι μόνο για να φαίνεται φυσική ή παράθεση των συμβαινόμενων, αλλά και για να αναλύεται καταδεικτικά και να αιτιολογείται τό συναισθηματικό βάρος στην ύπαρξιακή βάση της προβληματικής τους.

Οι όμόλογοι πόλοι, που κατευθύνουν την πυρετώδη συλλογιστική της Έλένης Λαδιά προς την έσωτερική της ολοκλήρωση, προς τή συγκρότηση δηλαδή ενός άκεραίου προσώπου, είναι ο έρωτας, ως κατάφαση της ζωής, και ο θάνατος, ως η ολοσχερής της άρνηση. Οι δύο αυτοί πόλοι έκλαμβάνονται πολλές φορές στίς πίο άκραίες τους έκδοχές, προκειμένου να αναδυθεί τό τραγικό βάθος της συνύπαρξής τους. Γιατί, όμως, ο έρωτας και ο θάνατος να συνιστούν όμόλογα στοιχεΐα της ζωής, ενώ η έκ διαμέτρου αντίθετικότητά τους, που φτάνει στην παντελή άκύρωση του ενός από τόν άλλον, δέν επιδέχεται καμία άμβλυνση; Μα, για τόν άπλό λόγο, θα μπορούσαμε να πούμε όλοι μας, που η μία πλευρά προβάλλεται ως τό σκοτεινό ισοδύναμο της άλλης, όπως, με τόν Ίδιο τρόπο, που η λογική μάς όδηγεί στη δυσπιστία και τό παράλογο στην πίστη.

Η Έλένη Λαδιά ίσορροπεΐ πάνω στίς άκρωτηριασμένες έμπειρίες τόσο του έρωτα, όσο και του θανάτου, σ' αυτά τά επώδυνα μεταίχμια των κόσμων, όπου ο ένας σε άποδιώχνει και ο άλλος δέν σε άποδέχεται, στην τρομώδη βίωση του ανθρώπου ανάμεσα στο πρόσωπο και τό προσωπεΐο.

"Έτσι αυτά τά άκρωτηριασμένα βιώματα όδηγοΐν σε μία διαρκή θλίψη, σε μία μοναξιασμένη άπελπισία, οι δέ έπενεργούμενες φαντασιώσεις, που είναι μηχανισμοί άποφυγής των φόβων, σε φέρνουν, μέσα από τά όνειρικά τους ξεχειλίσματα, όλο και πίο συχνά, στα όμιχλιασμένα άλση της Περσεφόνης. Αυτό τό μυθικό γεωγραφικό στίγμα της Όδύσειας, η άκτή με τίς ψηλές λεϋκες και τίς κοντοϋλες ιτιές, εκεί όπου βρίσκεται τό μουχλιασμένο ανάκτορο του Άδη και πραγματοποιείται η έξάμηνη παραμονή της Περσεφόνης, έρχεται και παρέρχεται μέσα στο μυθιστόρημα αυτό, τόσο σαν μία προκαταβολική έμπειρία του θανάτου, όσο και σαν άνεξιχνίαστη μνήμη από έπαναλαμβανόμενες καθόδους.

Γ' αυτό και η άναπλασμένη πραγματικότητα διαθλάται συχνά. Άνοιγονται παράθυρα, από τά όποια εισέρχονται τά πρότερα και τά πιθανά μάς άλλης, παράπλευρης διαδρομής, ενώ, παράλληλα, έμφανίζονται οι χρυσοί δρόμοι, πάνω στους όποιους πορεύονται οι

έπικαλούμενοι νεκροί. Οί ζωντανοί, μνημένοι σ' αυτόν τόν πόνο τής μεταφυσικής έπαφής, καταξιώνονται σέ άνατάσεις ύψηλές, μακριά από τόν λαβύρινθο τών χθαμαλών έπιγειών. Κάθε φυσική ή άφύσικη φαινομενολογία, όμως, έχει και τό κόστος της για όποιον τήν ύφίσταται. Γιατί δέν ύπάρχει μόνο ή κεντρική άνησυχία, πού προκαλείται στην ψυχή, αλλά και τά έπακόλουθα έρωτήματα, κυρίως οί δευτερεύουσες έρωτηματικές παραφυάδες, πού πολλαπλασιάζουν τήν άγωνία, άποσχιζόμενες πρός όλες τίς κατευθύνσεις.

Ή Έλένη Λαδιά για νά ξορκίσει τό κακό, για νά γλυκάνει τούς ψυχαλγείς άνέμους τής μνήμης και νά έξασφαλίσει τήν προστασία τών φίλων πνευμάτων, καταφεύγει στίς χοές. Χοές, όμως, μέ μελάνη. Μέ τό μοναδικό και τελεσφόρο όπλο του συγγραφέα.

Καθελώνει τούς φόβους και τίς άπελπισίες, τή μοναξιά και τήν έλπίδα στό ύπηνεμο χαρτί. Μετατρέπει τή ζωή της σέ ένα θεωρητικό πρόβλημα, περιβεβλημένο μέ τή μουσική μαγγανεία τών μαθηματικών. Τά σύμβολα παίρνουν διαστάσεις πού είσχωρούν μέσα στό άόρατο. Καμία γνώση και καμία έμπειρία δέν είναι σέ θέση νά ύποδειξουν μιά έμφανή άρχή για τή λύση του προβλήματος. Ή μέθοδος όμως έξευρίσκεται μέ τήν άποδοχή και χρήση τής άρχαίας γεωμετρικής λέξης “έστω”. Και τό βιβλίο αρχίζει νά συνθέεται μέσα από τήν άνάλυση ενός όλόκληρου κόσμου παραμορφωτικής σημασίας, ή όποία άποκαλύπτει τήν άνεπούλωτη πραγματικότητα.

Σαφής είναι ή έπιλογή τών αρχαιοπρπών όνομάτων μέ τά όποια βαπτίζει τά πρόσωπα του μυθιστορήματος: Δήμητρα, Περσεφόνη, Παισανίας, Άντιγόνη, Άριστέιδης, Φίλιππος κλπ. Τό κουβάρι ξετυλίγεται και ή πρόθεση νά όδηγηθεϊ ό μύθος πολύ μακρύτερα από τά στατικά γεγονότα στέφεται πάντα μέ έπιτυχία. Οί άδρές περιγραφές τών διαφορετικών τρόπων ζωής και έκφρασης τών ήρώων τροφοδοτούν σκέψεις πού τείνουν νά γίνουν άποδεκτά συστήματα ζωής, αλλά εν τέλει ναυαγοϋν εν τή γενέσει τους, άφοϋ ή άναιρετική φιλοσοφία και ή διάχυτη έντροπία τής συμπαντικής σκέψης είναι παντού παροϋσες. Όσόσο ύπάρχει ή κατανόηση τών άντιθετικών πραγμάτων του βίου, ή όποία ήρεμεϊ όλες τίς καταστάσεις, προβάλλοντας τήν άβίαστη έκδοχή πώς όλοι είμαστε έρμαια τρομερών ψυχολογικών λαθών και κρίσεων. Άναφαίνεται έτσι ή πεποίθηση ότι τίποτε τό μοναδικό και άναντικατάστατο ύπάρχει, οϋτε ύπέρτατα πρόσωπα, οϋτε άσφαλείς ιδέες για νά στηριχτοϋμε πάνω τους. Ύπάρχουν μόνο αισθήματα και όσο αυτά άνθίζουν και καρποφοροϋν, τόσο γίνονται τό σημεϊο στήριξης και τής εν γενεί αναφορής μας.

Ή ζωή υπεισέρχεται σέ μιά άργόσυρτη και έπαναληπτική μαθητεία μόνωσης μέσα στην όποια προβάλλεται τό άλαστον (άλησιμόνητον) πένθος τής ύπαρξης. Στο “γιατί” του πένθους οί άπαντήσεις έπικεντρώνονται πάνω στο άτέρμονο τής γέννησης τών έρωτημάτων και μάλιστα αναπάντητων και στη μή εύόδωση τών κρυφών έπιθυμιών, πού συνήθως δέν γίνονται ποτέ άντιληπτές. Έπακόλουθο του γεγονότος αυτού είναι τό διαπότισμα τής ύπαρξης από μιά άνεξήγητη μελαγχολία και μιά άπροσδιόριστη νοσταλγία για τό άγνωστο ή τό πουθενά. Ό τυχόν καρπός τής μόνωσης ενέχει πάντα τόν κίνδυνο τής νοσηρότητας και παραμένει κρυφός. Κι ό συγγραφέας φανερώνει μέ πάθος και δημιουργική πνοή τίς έμμονές του πάνω στο άπραγματοποίητο, για νά βρεϊ στο τέλος τό έξισορορητικό του άντιστάθμισμα.

Τά πράγματα ώθοϋνται συχνά στην έννοια τής κυκλικής έπαναφορής, τής άένας, δηλαδή, και άπαράλλακτης επανάληψης. Πρόκειται για τό άδιέξοδο τής καθημερινότητας, τό όποιο έπέρχεται όταν οί προσωπικές μας έπι-λογές και οί θεσμικές καταστάσεις δέν μάς όδηγοϋν σέ καμία έπιθυμητή λύση. Ή Έλένη Λαδιά, γνώστης τών αρχαίων πληροφοριών, αναζητάει για τούς ήρωές της τήν όρφική μεταφυσική ύπέρβαση, σύμφωνα μέ τήν όποια μόνο “πετώντας φεύγει κανείς έξω απ' τήν κυκλική τροχιά”.

Αυτό, όμως, μπορεϊ νά σημαίνει ύπέρβαση τής φύσης, σπάσιμο του γενετικού κώδικα, μιά γενική ίσως άπελευθέρωση τής έντροπίας. Ύποθέσεις, άμφιβολίες, άγωνίες, μονομέρειες

καί, ὕστερα, τὰ δειλά πιστεύω πρὸς κατευθύνσεις πού περνοῦν μέσα ἀπὸ τὰ ὑπόγεια τοῦ σώματος. Ἡ συγγραφέας μέσα σ' αὐτό τό ἐξάισιο αὐτοβιογραφικό καί αὐτοψυχαναλυτικό μυθιστόρημά της ἀφήνει νά φανοῦν οἱ ἀκίδες τῆς προβληματικῆς της, πού τόσο εὐστοχα τήν πληγώνουν. Φιλοσοφική σκέψη, πραγματολογικές τεκμηριώσεις, στοχασμοί πού ἐντάσσονται στήν ποιητική ἐνατένιση καί τόν ὀραματισμό, νύξεις κοινωνιολογίας, ἀλλά κυρίως κοσμολογίας καί θεολογίας, δημιουργοῦν τό σταθερό ὑπόστρωμα τοῦ βιβλίου, κάτω ἀπὸ μιά ἀνάλαφρη ἀφηγηματική ροή.

Δραματικός εἶναι ὁ ἔν γενεὶ χαρακτήρας τοῦ βιβλίου. Ἡ γνώση τῆς ἐφημερότητας καί τῶν πεπερασμένων δυνατοτήτων τοῦ ἀνθρώπου ἀποδίδεται ἐπιμελῶς. Ἡ γνώση αὐτὴ πρέπει νά γίνει συνείδηση στοὺς ἥρωες τοῦ βιβλίου, γιὰ τὴν ἀποφυγὴ τῶν καθημερινῶν νευρώσεων. Οἱ ἀγκιλώσεις τῶν νεύρων καταπιέζουν μ' ἓναν τρόπο πού προκαλοῦν συχνά τό ἀπαρηγόρητο καί τό ἀνικανοποίητο, γι' αὐτό, κατὰ τὴν Ἑλένη Λαδιᾶ, εὐτυχῆς εἶναι ἐκεῖνος πού δέν βαρύνεται ἀπὸ καθοριστικὲς ἀμφιβολίες.

Τὰ “Ἄλση τῆς Περσεφόνης”, αὐτό τό θαυμαστό σύστημα αὐτοαναφορᾶς τῆς Ἑλένης Λαδιᾶ, ἀνατέμνει τίς ἀνθρώπινες σχέσεις πού ἐπιφορτίζονται μὲ σωρεία δεσμεύσεων, ἀναζητᾶει λύσεις ἀπεμπλοκῆς ἀπὸ τίς δεσμεύσεις αὐτές, σταματώντας μπροστὰ στήν πιό μεγάλη δέσμευση, τόν θάνατο. Ἡ γραφή της ξεδιπλώνεται ἀντιστικτική πρὸς τίς καθιερωμένες συμβάσεις τοῦ βίου, ἀλλά καί ἀνατρεπτικὴ πρὸς ἀναρίθμητες ἄλλες πεποιθήσεις καί ἀξιώματα φιλοσοφίας. Παρακολουθοῦμε εὐκρινῶς τὴ σκέψη τῆς Δήμητρας, δίπλα ἀπὸ τὴ σκέψη τῆς Περσεφόνης, τὴ σκέψη τοῦ ἑνός δίπλα ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ ἄλλου, τό κρυφὸ μπροστὰ στοῖς φανερό, τό προσιτὸ μπροστὰ στοῖς ἀπρόσιτο, παίρνοντας τὴν εἰκόνα δύο ἀνθρώπων πού ξεκινοῦν νά πλησιάσουν ὁ ἓνας τόν ἄλλον, ἀλλά, ἄς τρέχουν ὀλοταχῶς, τό σμίξιμο δέν ἐπιτυγχάνεται ποτέ.

Ὁ χρόνος, ἡ σκέψη, ἡ πράξη, ἡ ἐπιθυμία καί μαζί τό ὄνειρο γίνονται ὅλα μιά διαρκῆς μετάβαση, μιά σκοτεινὴ προετοιμασία γιὰ κάτι ἀορίστως προσδοκώμενο, πού δέν εἶναι, ἐν τέλει, παρά τό ὀριστικὸ γήινο τέλος. Τότε πού δέν θά ὑπάρχει δυνατότητα ἐπιστροφῆς ἀπὸ τίς φθινόκαρπες ἰτιές τῶν ἄλσεων τῆς Περσεφόνης.

Τρίκαλα 13 Μαΐου 1997
Ηλίας Κεφάλας

Το κείμενο διαβάστηκε ἀπὸ τον ποιητὴ το 1997 ὅταν πρωτοπαρουσιάστηκε το βιβλίο,

στο Ἰδρυμα Γουλανδρή – Χορν.